

Ewa SZAFRANIEC-SILUTA*

ZMIANY W STRUKTURZE UBEZPIECZEŃ NA ŻYCIE W POLSCE W LATACH 1991-2008

Zarys treści: Artykuł koncentruje się na zmianach zachodzących na rynku ubezpieczeń na życie w Polsce w latach 1991-2008, a zwłaszcza w strukturze tego działu według składki przypisanej brutto. Badania oparto na analizie danych finansowych, zawartych w raportach rocznych, dotyczących rynku ubezpieczeń na życie, opracowanych przez Komisję Nadzoru Finansowego. W badanym okresie dostosowano przepisy prawne do wymogów i standardów Unii Europejskiej, co spowodowało zwiększenie liczby zakładów ubezpieczeń na życie w Polsce oraz stopnia koncentracji, a także zmiany w strukturze składki przypisanej brutto ubezpieczeń na życie. Klasyczne ubezpieczenia na życie traciły, aż do 2007 r. swój udział na rzecz ubezpieczeń na życie z funduszem kapitałowym. W 2008 r., wg składki przypisanej brutto, ubezpieczenia na życie ponownie stanowiły największą część struktury ubezpieczeń życiowych.

Słowa kluczowe: ubezpieczenia na życie, składka przypisana brutto, struktura ubezpieczeń na życie, zakład ubezpieczeń.

Wstęp

Obowiązujące przepisy prawne wprowadzają podział ryzyka według działów, grup i rodzajów ubezpieczeń, wyodrębniając tym samym dwa działy ubezpieczeniowe. Dział I, który obejmuje tylko ubezpieczenia na życie, podzielony jest na pięć grup: ubezpieczenia na życie, ubezpieczenia posagowe, zaopatrzenia dzieci, ubezpieczenia na życie związane z funduszem kapitałowym, ubezpieczenia rentowe oraz wypadkowe i chorobowe, jeśli są uzupełnieniem ubezpieczeń wymienionych w pozostałych grupach tego działu. Dział II natomiast obejmuje pozostałe ubezpieczenia osobowe oraz ubezpieczenia majątkowe, ujęte w osiemnastu grupach. W niniejszym opracowaniu, przyjęto zatem, iż rynek ubezpieczeń na życie dotyczy produktów oferowanych w grupach Działu I, a także zakładów ubezpieczeniowych, posiadających zezwolenie na sprzedaż tychże produktów. Celem opracowania jest ukazanie zmian zachodzących na

---

*mgr Ewa Szafraniec-Siluta, Zakład Finansów, Instytut Ekonomii i Zarządzania, Politechnika Koszalińska

rynku ubezpieczeń na życie w Polsce w latach 1991-2008, a zwłaszcza zmian w strukturze ubezpieczeń Działu I według zebranej składki przypisanej brutto².

Rozważania oparto na analizie i ocenie przepisów prawnych oraz kwerendzie literatury. Badania przeprowadzono na podstawie danych dotyczących rynku ubezpieczeń w Polsce, gromadzonych i opracowywanych przez Komisję Nadzoru Finansowego.

Uwarunkowania formalno-prawne rozwoju rynku ubezpieczeń na życie w Polsce

Próby stworzenia nowoczesnego rynku ubezpieczeń w Polsce podjęto w 1984 r. poprzez uchwalenie ustawy o ubezpieczeniach majątkowych i osobowych. Ustawa ta, uznawana jest za demonopolizującą system ubezpieczeniowy. Okres transformacji w systemie ubezpieczeń rozpoczęła jednak dopiero ustawa o działalności ubezpieczeniowej z 28 lipca 1990 r. Nowe prawo ubezpieczeniowe powstało w oparciu o standardy i mechanizmy stosowane w krajach członkowskich ówczesnej Wspólnoty Europejskiej³. Ustawa ta zezwalała na działalność towarzystw ubezpieczeń wzajemnych oraz komercyjnych firm prywatnych, które mogły być zorganizowane w formie spółek akcyjnych. Ustanowiono także zakaz prowadzenia przez tego samego ubezpieczyciela ubezpieczeń na życie i pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych. Ustawa ta, wielokrotnie nowelizowana, zastąpiona została przepisami zawartymi w:

- ustawie z dnia 22 maja 2003 r. o działalności ubezpieczeniowej, Dz.U. nr 124, poz.1151, z późn. zm.,
- ustawie z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych, Dz.U. Nr 124 z 2003 r., poz. 1152, z późn. zm.,
- ustawie z dnia 22 maja 2003 r. o nadzorze ubezpieczeniowym i emerytalnym oraz Rzeczniku Ubezpieczonych, Dz.U. nr 124, poz. 1153, z późn. zm.,

---

² Przez składkę przypisaną brutto należy rozumieć kwotę składek brutto należnych z tytułu zawartych umów ubezpieczeniowych w całym okresie sprawozdawczym, niezależnie od tego czy kwotę tę opłacono. E. Wierzbička, *Rynek ubezpieczeniowy* [w:] B. Pietrzak, Z. Polański, B. Woźniak (red.), *System finansowy w Polsce*, PWN, Warszawa 2008, s. 422.

³ J. Handschke J., *Polskie doświadczenie w formowaniu i rozwoju rynku ubezpieczeń – wybrane aspekty*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” Nr 3/2009, s. 57.

- ustawie z dnia 22 maja 2003 r. o pośrednictwie ubezpieczeniowym, Dz.U. nr 124, poz.1154, z późn. zm.

Ustawy te, wchodząc w życie 1 stycznia 2004 r. w pełni dostosowały polskie przepisy ubezpieczeniowe do przepisów Unii Europejskiej, stając się tym samym fundamentem nowoczesnego systemu ubezpieczeń w Polsce.

Klasyfikacja ubezpieczeń na życie

Zgodnie z ustawą z dnia 22 maja 2003 r. o działalności ubezpieczeniowej, ubezpieczenia na życie wg ryzyka podzielone zostały na pięć grup:

- grupa 1: ubezpieczenia na życie,
- grupa 2: ubezpieczenia posagowe, zaopatrzenia dzieci,
- grupa 3: ubezpieczenia na życie, jeżeli są związane z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym,
- grupa 4: ubezpieczenia rentowe,
- grupa 5: ubezpieczenia wypadkowe i chorobowe, jeśli są uzupełnieniem ubezpieczeń wymienionych w grupach 1-4.

Grupa 1 przybiera postać klasycznych polis ochronnych, których celem jest zapewnienie środków do życia rodzinie ubezpieczonego w przypadku jego śmierci lub choroby. Przedmiotem tych ubezpieczeń jest życie oraz zdrowie, które z racji swego charakteru są trudne do wyceny. Wysokość świadczenia, jest więc uzależniona bezpośrednio od sumy ubezpieczenia wynikającej z umowy⁴. Do tej grupy zaliczane są także polisy lokacyjne, czyli lokaty bankowe oferowane w formie ubezpieczenia. Ubezpieczenia posagowe, zaopatrzenia dziecka mają za zadanie zagwarantowanie uposażonemu dziecku wypłacenie określonych w umowie środków np. w momencie ukończenia przezeń konkretnego wieku. Wyróżnia się tu dwa rodzaje umów. Pierwsza ma na celu zebranie określonej kwoty pieniędzy, która w następstwie ustalonego w umowie wydarzenia, np. zawarcia związku małżeńskiego, zostanie wypłacona dziecku. Ubezpieczenie odgrywa w niej rolę drugorzędną. Drugim rodzajem umów są, te w których podstawową rolę odgrywa funkcja ubezpieczeniowa, mająca zapewnić dziecku zabezpieczenie finansowe w przypadku śmierci rodziców, czy też opiekunów prawnych⁵. Grupę 3 stanowią ubezpieczenia na życie z funduszem kapitałowym, oferowane w postaci tzw. polis oszczędnościowych (inwestycyjnych). Składają się one z dwóch części: ochronnej i oszczędnościowej. Pierwsza

⁴ R. Sokół, *Znaczenie ubezpieczeń w działalności podmiotów gospodarczych* [w:] Turyńska J., Szczęsny W., (red.) *Finansowe uwarunkowania rozwoju organizacji gospodarczych*, Difin, Warszawa, 2004, s. 208.

⁵ W. Sułkowska, *Ubezpieczenia*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków, 2007, s. 126.

z nich zapewnia wypłatę pewnej sumy pieniędzy w wyniku śmierci ubezpieczonego, natomiast druga związana jest z lokowaniem i pomnażaniem kapitału na przyszłość. Klient może sam dokonać wyboru strategii inwestycyjnej, zgodnej z własną awersją do ryzyka. Ubezpieczenia rentowe polegają na gromadzeniu kapitału, w celu uzyskania cyklicznych, zazwyczaj dożywotnich świadczeń finansowych. Wypłata świadczenia może następować w dwóch wariantach: zależnie od momentu rozpoczęcia wypłat lub w zależności od okresu płatności. Pierwszy z nich umożliwia wypłatę tzw. renty, począwszy od dnia następnego po zapłaceniu składki (płatnej jednorazowo) lub po określonym w umowie terminie. Drugi natomiast dotyczy okresu, do którego renta może być wypłacana, no renty dożywotnie⁶.

Ubezpieczenia grupy 5 są uzupełnieniem umów podstawowych w grupach 1-4, oferowane jako ubezpieczenie od następstw nieszczęśliwych wypadków. Świadczenie następuje w przypadku trwałego uszczerbku na zdrowiu lub śmierci ubezpieczonego.

Ubezpieczenia Działu I dotyczą, więc życia, zdrowia, zdolności do pracy oraz innych dóbr niematerialnych. Wszystkie, zatem charakteryzują się tym, iż ich wartość jest trudna do wyceny.

Zmiany w koncentracji rynku ubezpieczeń na życie

Zmiany przepisów prawnych oraz przeobrażenia społeczno – gospodarcze w Polsce w badanym okresie miały swoje odzwierciedlenie w liczbie ubezpieczycieli prowadzących działalność na rynku (rysunek 1).

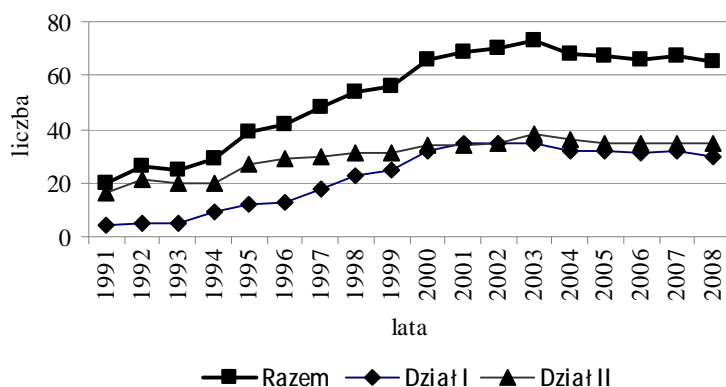
W okresie objętym badaniem liczba zakładów ubezpieczeń na życie w Polsce znacznie się zmieniła. W 1991 r. funkcjonowały 4 zakłady ubezpieczeń, natomiast w latach 2001-2003 było ich blisko 9 razy więcej. Jednymi z pierwszych zakładów na polskim rynku ubezpieczeń na życie były: AGF Ubezpieczenia Życie SA, PAPTUnŻiR Amplico-Life SA, PZU Życie S.A, ZUnŻ Westa-Life SA, które przedstawiły swoją ofertę klientom w 1991 r. W roku 1994 zanotowano największy, 80% wzrost liczby zakładów ubezpieczeń na życie w stosunku do roku poprzedniego. Koncesje przyznano kolejnym zakładom ubezpieczeń: FIAT Ubezpieczenia Życiowe SA, BTUiR Heros Life SA, ZUiR Polonia Życie SA, TU Winterthur Życie SA.

W 1997 r. nastąpił 38% wzrost liczby ubezpieczycieli w stosunku do roku poprzedniego, ofertę ubezpieczeniową przedstawiło w tym roku m.in. TU Allianz Życie Polska SA. Rosnąca liczba zakładów ubezpieczeń na życie ustabilizowała się w latach 2001-2003 na poziomie 35 zakładów. Natomiast już

---

⁶ Szerzej W. Sułkowska, *op. cit.*, s. 128-131.

w 2004 r. spadła do 32. Jako powód zmniejszenia liczby zakładów ubezpieczeń działu I podaje się procesy fuzji i przejęć w danym sektorze, wynikające z członkostwa Polski w Unii Europejskiej⁷. W tym roku m.in. UNIQA Towarzystwo Ubezpieczeń na Życie SA przejęło Korporację Ubezpieczeniową FILAR-ŻYCIE SA, także zakończył się proces fuzji Generali Życie Towarzystwo Ubezpieczeń SA, które wykupiło udziały Zurich Towarzystwo Ubezpieczeń na Życie SA.

Rysunek 1. Liczba funkcjonujących zakładów ubezpieczeń w Dziale I oraz w Dziale II
Figure 1. Number of insurance companies operating in Division I and Division II

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Komisji Nadzoru Finansowego

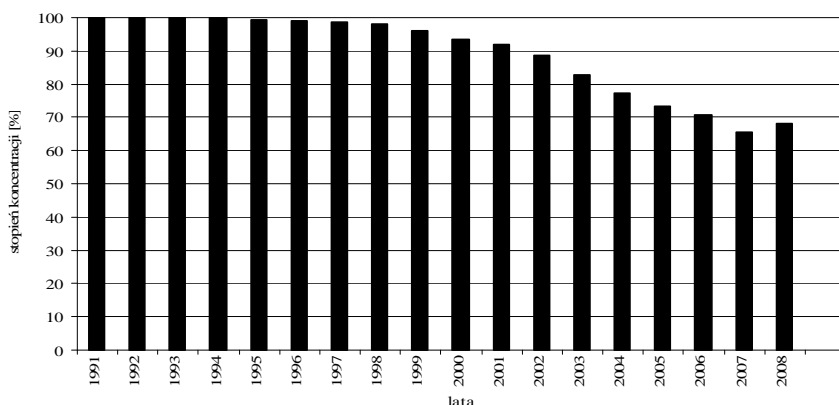
Source: Own study based on the Financial Supervision Commission

W latach 1991–2008 nastąpiła wyraźna zmiana proporcji pomiędzy ilością funkcjonujących zakładów ubezpieczeń w Dziale I i II, potwierdzając ewolucje rynku ubezpieczeń na życie w Polsce. Na początku lat 90. istniała znaczna przewaga zakładów funkcjonujących w Dziale II. Było ich 4-krotnie więcej niż zakładów Działu I. Jednak z biegiem lat, ta proporcja znacznie zmalała, aby w 2002 r. wynieść 1:1. W ostatnim badanym roku - 2008 różnica pomiędzy działami była niewielka, w Dziale I swe produkty oferowało 30 zakładów, natomiast w Dziale II – 35.

W badanym okresie rynek ubezpieczeń na życie charakteryzował się wysokim stopniem koncentracji, mierzonej sumą składek przypisanych brutto zebranych przez pięć największych ubezpieczycieli w stosunku do składki zebranej w całym Dziale I. Łączny udział składki przypisanej brutto pięciu największych

⁷ Wierzbicka, *op. cit.*, s. 422.

zakładów ubezpieczeń w składce zebranej w całym Dziale I przedstawiono na rysunku 2.

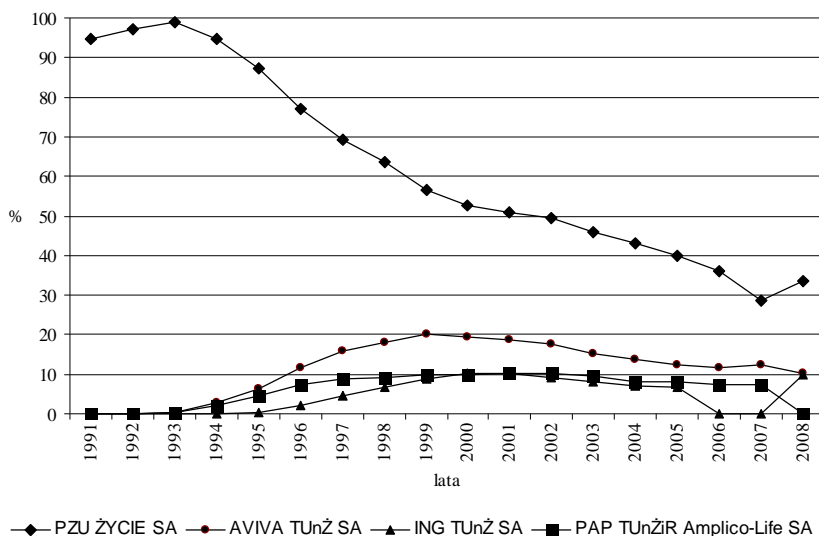
Rysunek 2. Stopień koncentracji na rynku ubezpieczeń na życie

Figure 2. The degree of concentration in the life insurance market

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Komisji Nadzoru Finansowego

Source: Own study based on the Financial Supervision Commission

Pięć największych zakładów ubezpieczeniowych w latach 1991–1998 zebrało blisko 100% składek należnych z tytułu zawartych w okresie sprawozdawczym umów ubezpieczenia, zebranych na całym rynku ubezpieczeń na życie. Wraz z przyrostem liczby zakładów ubezpieczeń na życie malał stopień koncentracji, aż do roku 2007, kiedy to pięć największych ubezpieczycieli zebrało 65,54% składki przypisanej brutto całego rynku. W roku 2008 poziom ten ponownie wzrósł. Największy wzrost składki przypisanej brutto w 2008 r. spośród pięciu największych ubezpieczycieli zanotował PZU ŻYCIE SA. Rysunek 3 przedstawia udział w rynku PZU ŻYCIE SA, mierzony wielkością składki przypisanej brutto w latach 1991–2008, jako lidera rynku oraz ING TUnŻ SA, AVIVA TUnŻ SA, PAP TuNŻiR Amplico-Life SA, jako zakładów ubezpieczeń osiągających wysoki udział w rynku w badanym okresie.

Rysunek 3. Udział w rynku największych zakładów ubezpieczeń na życie

Figure 3. The share in the market of the largest life insurance companies

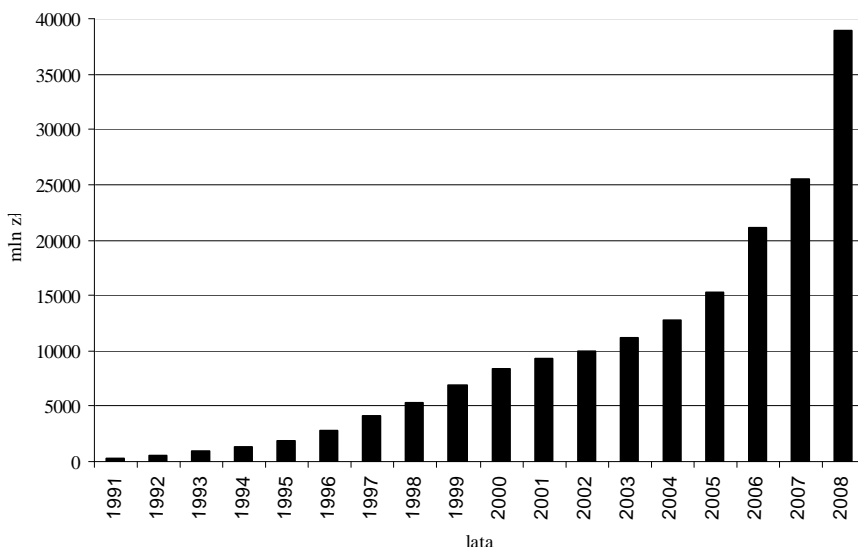
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Komisji Nadzoru Finansowego
Source: Own study based on the Financial Supervision Commission

PZU ŻYCIE SA od początku badanego okresu jest liderem na rynku ubezpieczeń życiowych w Polsce. Ancyparowicz (2009) podaje, iż nowe zakłady ubezpieczeń z racji m.in. braku wykwalifikowanej kadry oraz know-how, miały niewielkie szanse powodzenia w walce z PZU ŻYCIE SA⁸. Składka przypisana brutto zebrana w 1993 r. przez tego ubezpieczyciela wynosiła blisko 99% całej składki Działu I. Wzrost liczby ubezpieczycieli oraz coraz szersza oferta produktowa konkurencji, spowodowała spadek procentowego udziału w rynku PZU ŻYCIE SA o ponad 70 punktów procentowych. Mimo tego, instytucja ta, systematycznie powiększała wysokość środków zebranych od klientów, z wyjątkiem roku 2007, w którym to składka przypisana brutto była niższa w stosunku do roku 2006. Jednak udział PZU ŻYCIE SA w rynku w badanym okresie był średnio 20-krotnie wyższy od udziału w rynku zakładu ubezpieczeń zajmującego drugie miejsce.

⁸ G. Ancyparowicz, *Polskie Zakłady Ubezpieczeń we współczesnej fazie globalnego kryzysu finansowego* [w:] W. Tarczyński, D. Zarzecki (red.) *Finanse 2009 – Teoria i praktyka Rynki finansowe i ubezpieczeniowe*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego Nr 550, Ekonomiczne Problemy Usług Nr 40, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin, 2009, s. 386.

Składka przypisana brutto w dziale ubezpieczeń na życie

Zainteresowanie klientów produktami ubezpieczeniowymi przekłada się na ilość podpisywanych umów oraz wartość, a więc na wysokość składki przypisanej brutto zebranej przez zakłady ubezpieczeń na życie. Ich przychody z tego tytułu wzrastały w całym badanym okresie (rysunek 4).

Rysunek 4. Składka przypisana brutto na rynku ubezpieczeń na życie

Figure 4. Gross written premium in life insurance the market

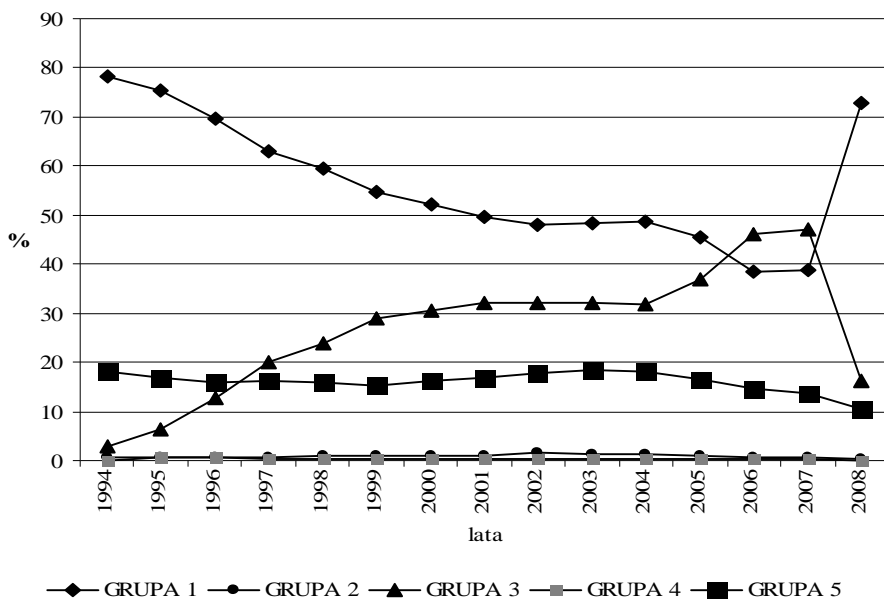
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Komisji Nadzoru Finansowego

Source: Own study based on the Financial Supervision Commission

Składka przypisana brutto zebrana przez wszystkich ubezpieczycieli Działu I w badanym okresie zachowała tendencję wzrostową. Do ewolucji tej wielkości przyczyniły się zarówno przeobrażenia społeczno – gospodarcze w Polsce, powodujące wzrost świadomości ubezpieczeniowej Polaków, jak i zmiany przepisów prawnych oraz wzrost liczby ubezpieczycieli na rynku. W 2008 r. wzrost składki przypisanej brutto zebranej w Dziale I wiązał się zainteresowaniem klientów polisami lokacyjnymi. Szacuje się, iż gdyby nie istniał ten produkt oferowany w ramach bancassurance nastąpiłby spadek zebranej składki

przypisanej brutto w 2008 r. o blisko 23% w stosunku do roku poprzedniego⁹. Polisy lokacyjne spowodowały także zmiany w strukturze ubezpieczeń na życie według składki przypisanej brutto (rysunek 5).

Rysunek 5. Struktura ubezpieczeń życiowych według składki przypisanej brutto*
Figure 5. The structure of life insurance gross premiums written

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Komisji Nadzoru Finansowego
Source: Own study based on the Financial Supervision Commission

Na początku badanego okresu, w roku 1994, największe znaczenie w dziale ubezpieczeń życiowych odgrywały ubezpieczenia na życie. Przychody ubezpieczycieli z tego produktu stanowiły blisko 80% zebranych składek Działu I. Jednak grupa ta, co roku stopniowo zmniejszała swój udział w strukturze, by w latach 2006-2007 stanowić tylko 38% składki przypisanej brutto tego działu. Warto zauważyć, iż w roku 2008 nastąpił gwałtowny wzrost zebranej składki z tej grupy o 35 pkt. proc, czego przyczyną było zainteresowanie klientów polisami lokacyjnymi, które dzięki braku obciążenia podatkiem od zysków kapitałowych, stały się atrakcyjną formą inwestycji w porównaniu do klasycznych

⁹ Ubezpieczenia życiowe: polisy lokacyjne zapobiegły spadkowi w dziale I, http://www.gu.com.pl/index.php?Itemid=237&id=30694&option=com_content&task=view, 19.01.2010 r.

lokat bankowych. Szacuje się, iż już na koniec III kwartału 2008 r. poziom zaangażowanych środków w polisy lokacyjne wynosił ok. 15 mld zł¹⁰. Znaczną zmianę w strukturze odnotowały ubezpieczenia grupy 3, które w 1994 r. zebrały niecałe 3% składki przypisanej brutto Działu I, natomiast w roku 2006 – ponad 46%, czyli więcej niż klasyczne ubezpieczenia na życie. W latach 2005-2006 ubezpieczenia na życie z funduszem kapitałowym cieszyły się dużym zainteresowaniem klientów, co wiązać należy z hossą na giełdzie papierów wartościowych. Wzrost cen jednostek uczestnictwa funduszy spowodowały wzrost składki przypisanej brutto zebranej przez ubezpieczycieli w ramach produktów oferowanych w 3 grupie. W 2008 r. nastąpił spadek udziału w strukturze ubezpieczeń na życie z funduszem kapitałowym o 30 pkt. proc. w porównaniu do roku 2007, co analogicznie spowodowane było niskimi zyskami, a nawet stratami funduszy, wywołującymi spadek zainteresowania klientów tym produktem. Konkurencyjność ubezpieczeń na życie z funduszem kapitałowym skorelowana jest ze wskaźnikami rynku kapitałowego¹¹. Udział w strukturze ubezpieczeń grupy 5, stanowiących uzupełnienie grup 1-4 w całym badanym okresie wahał się w przedziale 10-20% składki przypisanej brutto zebranej w Dziale I. Najmniejszy udział stanowią ubezpieczenia posagowe, zaopatrzenia dzieci oraz ubezpieczenia rentowe, które w całym badanym okresie stanowiły łącznie ok. 2% sumy kwot składek należnych z tytułu zawartych w okresie sprawozdawczym umów ubezpieczeniowych Działu I.

Zakończenie

Na podstawie przeprowadzonych badań sformułowano następujące wnioski:

- w badanym okresie nastąpił prawie 7-krotny wzrost liczby zakładów ubezpieczeń Działu I, co potwierdza ewolucje rynku ubezpieczeń na życie w Polsce;
- rynek ubezpieczeń na życie charakteryzuje się wysokim poziomem koncentracji, mierzonym wielkością przypisu składki. W całym badanym okresie ponad 60% przychodu ubezpieczycieli z zebranej składki przypisanej brutto trafiło do 5 zakładów ubezpieczeń. Liderem na rynku ubezpieczeń jest PZU ŻYCIE SA, jednakże wraz ze wzrostem liczby

¹⁰ A. Biały, *Inne gwarancje dla polis*, „Rzeczpospolita”, nr 27 (8232).

¹¹ Szerzej A. Staszek, *Przyczynek do oceny konkurencyjności ubezpieczenia na życie z funduszem kapitałowym* [w:] W. Tarczyński, D. Zarzecki (red.) *Finanse 2009 – Teoria i praktyka Rynki finansowe i ubezpieczeniowe*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego Nr 550, Ekonomiczne Problemy Usług Nr 40, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin, 2009, s. 492-498.

zakładów ubezpieczeń Działu I, jego udział w rynku małał (do 2007 roku);

- przychody ubezpieczycieli z tytułu zebranej składki przypisanej brutto Działu I wzrastały w całym badanym okresie;
- struktura ubezpieczeń na życie w badanym okresie ulegała zmianom. Spadkowi udziału w strukturze ubezpieczeń na życie grupy 1, towarzyszył wzrost udziału ubezpieczeń grupy 3, aż do 2007 roku. W 2008 roku ponownie największa część składki przypisanej brutto w dziale I dotyczyła klasycznych ubezpieczeń na życie.

Bibliografia

1. Ancyparowicz G. (2009), *Polskie Zakłady Ubezpieczeń we współczesnej fazie globalnego kryzysu finansowego* [w:] W. Tarczyński, D. Zarzecki (red.) *Finanse 2009 – Teoria i praktyka Rynki finansowe i ubezpieczeniowe*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego Nr 550, Ekonomiczne Problemy Usług Nr 40, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin, s. 385-395.
2. Biały A., 2009, *Inne gwarancje dla polis*, „Rzeczpospolita”, nr 27 (8232).
3. Handschke J. (2009), *Polskie doświadczenie w formowaniu i rozwoju rynku ubezpieczeń – wybrane aspekty*, „Wiadomości ubezpieczeniowe” Nr 3/2009, s. 56-69.
4. Rynek ubezpieczeń, www.knf.gov.pl, 12.2009-01.2010.
5. Sokół R. (2004), *Znaczenie ubezpieczeń w działalności podmiotów gospodarczych* [w:] Turyna J., Szczęśny W., (red.) *Finansowe uwarunkowania rozwoju organizacji gospodarczych*, Difin, Warszawa, s. 206-219.
6. Staszal A. (2009), *Przyczynek do oceny konkurencyjności ubezpieczenia na życie z funduszem kapitałowym* [w:] W. Tarczyński, D. Zarzecki (red.) *Finanse 2009 – Teoria i praktyka Rynki finansowe i ubezpieczeniowe*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego Nr 550, Ekonomiczne Problemy Usług Nr 40, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin, s. 492-498.
7. Sułkowska W. (2007), *Ubezpieczenia*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków.
8. Ubezpieczenia życiowe: polisy lokacyjne zapobiegły spadkowi w dziale I, http://www.gu.com.pl/index.php?Itemid=237&id=30694&option=com_content&task=view, 19.01.2010 r.
9. Ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o działalności ubezpieczeniowej, Dz.U. nr 124, poz.1151 z późn. zm.

10. Wierzbicka E. (2008), *Rynek ubezpieczeniowy* [w:] B. Pietrzak, Z. Polański, B. Woźniak (red.), *System finansowy w Polsce*, PWN, Warszawa.

CHANGES IN THE STRUCTURE OF LIFE INSURANCES IN POLAND IN YEARS 1991-2008

The article focuses on the changes that take place in the life insurance market in years 1991-2008, especially in the structure of this department according to the Gross Premium of the life insurance. The research was based on the literature search query, legal regulations in force in the whole investigated period as well as on the analysis and financial data included in the annual reports concerning life insurance market developed by the Board of Financial Supervision. In the research period the provisions of law were adjusted to the standards and requirements imposed by the European Union which resulted in creation of new life insurance companies in Poland, greater concentration level and change in the written gross premium of the life insurance market. Classical life insurance have lost their part for the benefit of the life insurance with capital funds until 2007. In 2008 according to the written gross premium. The life insurances were the biggest part of the life insurance structures.

Key words: life insurance, gross written premium, structure of life insurance, insurance companies.